

28. *Оглоблин О.* Люди старої України. – Острог – Нью-Йорк, 2000.
29. *Репан О.* Урядова старшина Гетьманщини в російсько-турецькій війні 1735-39 рр. // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 2004. – Т. 10. – Нова серія. – С. 43-70.
30. *Репан О.* Мобілізація козаків Гетьманщини для воєнних походів у 1735-1739 роках // Київська старовина. – 2000. - №1. – С.18-30.
31. *Репан О.* Два документи з історії місцевого краю XVIII ст. // Під знаком Клію. На пошану Олени Апанович: Збірник статей. – Дніпропетровськ, 1995. – С. 35-39.
32. *Сокирко О.* Українські найманці: Охотницьке військо Лівобережної Гетьманщини 1669-1672 рр. – К., 1998.
33. *Сокирко О.* “Лицарі другого сорту”: Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669-1726 рр. – К., 2006.
34. *Стороженко І. Б.* Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVII ст. Кн. 1: Воєнні дії 1648-1652 рр. – Дніпропетровськ, 1996.
35. *Шпитальов Г.* Запорозьке військо в російсько-турецькій війні 1735-1739 рр. – Запоріжжя, 2002.

Б.О. Галь

“РАССУЖДАЯ ДОЛЖНОСТЬ КАНЦЕЛЯРСКУЮ...”: ДО ПРОБЛЕМИ КОНФЛІКТОГЕННОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проблема перебудови системи управління пізньої Гетьманщини, – визначимо її як *адміністративну модернізацію*, пов’язану не стільки із суб’єктивними (не)уподобаннями російських можновладців, як із об’єктивним загальноєвропейським процесом раціоналізації адміністрації, – перебуває час від часу, починаючи з останньої чверті XIX ст., у полі зору вітчизняної історичної науки. Згадаємо принагідно лише найбільш „знакові” праці – „Люди Старой Малороссии” О.М.Лазаревського, „Очерки из истории и юридического быта старой Малороссии. Суды земские, городские и подкоморские в XVIII в.” Д.П.Міллера, „Деятельность Румянцева-Задунайского по управлению Малороссией” Г.О.Максимовича, „Україна в першій половині XVIII віку” І.М.Джиджори, „Хозяйство Гетьманщины в XVII-XVIII столетиях” М.Є.Слабченка, „Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст.” Л.О.Окиншевича, а із сучасних (дисертаційних) досліджень – роботи В.М.Горобця та О.К.Струкевича, присвячені, відповідно, перебігу діяльності I-ої та II-ої Малоросійських колегій.

Втім, попри значну бібліографію, проблема в цілому все ще перебуває на початковій стадії дослідження. Адже на сьогодні відсутні, щонайменше, вичерпні списки урядовців пізньої Гетьманщини (в першу чергу, – втім не лише, – великоросіян), біографічні нариси основних діячів епохи, комплексні дослідження окремих установ (власне російських, як-от: воєводських, комендантських, губернських канцелярій, і суто українських, починаючи з найвищих, від Генеральної військової канцелярії, Генерального військового суду, Канцелярії малоросійського скарбу тощо) чи, навіть, епох (як-от: епохи „правління гетьманського уряду”).

В межах цієї розвідки спробуємо висвітлити на прикладі конфлікту між двома вищими інституціями Гетьманщини – Генеральною військовою та Економічною канцеляріями один з можливих аспектів дослідження, а саме проблему конфліктогенного потенціалу модернізаційних процесів (пов’язані з цим сюжети розглядалися у вітчизняній історіографії виключно у площині етнічного протистояння).

Перебіг пов’язаних зі згаданим конфліктом подій 1753-1757 рр. можемо сьогодні відтворити завдяки віднайденому серед паперів Сулімінського фамільного архіву і опублікованому О.М.Лазаревським „ордеру гетьманському” від 24 грудня 1753 р. [15], прохань генерального підскарбія М.В.Скоропадського до гетьмана від 31 вересня 1755 р. і до імператриці, датованого 1755 р., які зберігаються у фонді „Скоропадські” Центрального державного історичного архіву м. Києва (далі: ЦДАК), а також щоденнику відомого мемуариста середини XVIII ст. А.М.Марковича, до речі, двоюрідного брата одного з винуватців конфлікту М.В.Скоропадського [6].

Із відновленням 1750 р. інституту гетьманства системі управління Гетьманщиною було чергового разу надано нового вигляду. Так, під час першого ж свого відвідування старої гетьманської столиці Глухова (29.06.1751-24.12.1752), новообраний гетьман К.Г.Розумовський, покладаючись на практику

© Галь Б. О.

часів свого „антецесора” І.І.Скоропадського, знищив постійно діючу розпорядчу частину („правління”) Генеральної військової канцелярії (далі: ГВК), наказавши ордером від 18 серпня 1751 р.: „Генеральному Писару Г.Безбородку сидеть одному в Генеральной Канцелярии и исполнять должность свою” [2]. Втім під час об’їздів полків і тривалих від’їздів до столиці гетьман завів практику призначати від двох до п’яти асесорів ГВК – тимчасово „присутню з велиння Ясновельможного генеральну старшину” [16, с. 77].

Для управління ранговими маєтностями замість використовуваних раніше приватних гетьманських слуг і головних економів за розпорядженням ГВК гетьманом було утворено Економічну канцелярію, „...не мою точно, но гетманскую, в том мнении, дабы все малороссийские дела лутчим распорядком течение свое имели..., где и письменное учреждение дал, что оная экономическая моя канцелярия не инное какое место есть, то же самое, что и войсковая канцелярия, но одному месту от меня предпоручено войсковые дела отправлять, другому гетманский уряд, касающийся до содержания дому некоторых городов и маєтностей”. Отже, на думку гетьмана і керівника останньої Г.М.Теплова, Економічна канцелярія мала статусом дорівнювати ГВК, зноситись з нею промеморіями, подавати рахунки на оплату, отримувати транспортні послуги, робітників і матеріали для забудови нової гетьманської столиці Батурина, а її члени (голова і три радники) – зарплатню з військових доходів.

Втім, асесори ГВК продемонстрували після від’їзду гетьмана до столиці, що зберегли патріархальний погляд на управителів гетьманських маєтностей як на приватних слуг, відмовляючи їм, відповідно, в оплаті подорожніх, і зносячись з Економічною канцелярією або ордерами (як із установою підпорядкованою), або промеморіями, але за підписами виключно канцеляристів („ви вздумали уравнивать войскових канцеляристов с членами экономической канцелярии”). На додачу до цього у поданнях від 14 та 25 травня 1753 р. члени правління ГВК повідомляли гетьмана про надужиття Економічної канцелярії: „...оставшаяся в Глухове канцелярия... показывает мне дерзостно и безызвестно, яко-би при моем гетманстве, для моих домових нужд, весь народ малороссийской к разорению и крайнему истощению приведен;... где хитростно мне представлено и то было, чтобы я хотя половинное число толко брал народа на работу”

Замість того, щоб зупинити конфлікт власним ордером, чітко витлумачивши порядок зносин двох установ, їх статус і повноваження, К.Г.Розумовський „повелел из экономической канцелярии ответ за моею аппробациєю вам написать, что и учинено, и хотя вы точно ведали, что оный ответ из экономической канцелярии состоял из моих собственных повелений, однако-ж не хотячи онаго разуметь, вздумали мне приносить на советника Теплова жалобу”

Де в той момент знаходився сам Г.М.Теплов, – власне у Гетьманщині чи коло особи гетьмана, – встановити напевне поки що не можемо: у Я.А.Марковича серед почту К.Г.Розумовського за його від’їзду до столиці 24 грудня 1752 р. Г.М.Теплов не фігурує, але маємо писаний Г.М.Тепловим у Санкт-Петербурзі лист до О.А.Безбородька від 18 січня 1755 р. Отже, десь між цими датами стався його від’їзд, і цікаве питання, – чи збігся він із фазою загострення конфлікту двох установ, чи відбувся вже після його розв’язки, – залишається відкритим.

Конфлікт набирал відкритих і гострих форм, що восени 1753 р. вже вимагало особистого втручання гетьмана. Ось як про це йдеться на сторінках згадуваного вище щоденника А.М.Марковича у записі від 9 листопада 1753 р.: «Тарновский² приезжал в генеральную канцелярию и подал два ордера гетманские: 1-й, о перемене членов канцелярии Ханенка³ и полковника лубенского Апостола⁴ и Гудовича⁵ и об управлении оною обозному и подскарбию; 2-й, с репримандом за удержание подорожных Теплова, и чтоб впредь по его подорожным давать подводы, на счет экономической канцелярии; а 3-й ордер к нему, Тарновскому, писал, чтоб он все дела, в которых о нарядах по экономической канцелярии писано, забрал из генеральной канцелярии и, запечатав, отослал в Москву до гетмана, понеже имеет сам персонально о тех нарядах исследовать» [6, с. 319-320].

Таким чином, конфлікт з впливовим радником коштував П.Д.Апостола, В.А.Гудовичу та М.Д.Ханенку місць асесорів ГВК, а для М.В.Скоропадського через півтора місяця закінчився звільненням з посади і позбавленням права вільного пересування по країні, фактично ув’язненням у Глухові, про що гетьман „приказал ордерами от Генеральной Канцелярии в полки публиковать и опубликовано”. Як це зафіксував той-таки А.М.Маркович у записі від 1 січня 1754 р.: «После обеда отъехал в Глухов, где уведомился от п. Михайла, что по ордеру гетманскому отрешен он от всех дел малороссийских, а на место его велено Якубовичу⁶ в генеральной канцелярии присутствовать, а Дергуну⁷, старшему канцеляристу, ведать сборную канцелярию⁸» [6, с. 320]⁹.

До речі, відставлений і підданий домашньому арешту „п. Михайло”, Михайло Васильович Скоропадський (бл. 1697 – 02.01.1758) – представник знаного на Гетьманщині козацько-старшинського роду, племінник гетьмана І.І.Скоропадського (на засадах правління якого, до речі, і було відновлено

інститут гетьманства 1750 р.), син чернігівського полкового обозного В.І.Скоропадського (?-1727), один із найстаріших і найзаслуженіших на початок правління гетьмана К.Г.Розумовського старшин, в різні часи член усіх вищих установ Гетьманщини (власне, за чином генерального підскарбія – Канцелярії малоросійського скарбу, а за гетьманськими дорученнями – Генеральної військової канцелярії та Генерального військового суду). Що, втім, не зупинило гетьмана від гострих і навряд чи справедливих випадів: „Ви никакими знатними службами пред ея императорского величества похвалиться еще не можете пред протчими многими службами в Малой России; хотя ви и много лет щитаете вашей службе, и ведаете, что довольно найдется у ея императорского величества честно служащих малороссийских людей, которые место ваше заступить могут. И не думайте, чтоб ви в такой цене были, как ви сами себе содержите”

Можемо лише припускати, як події розвивалися далі. Виходячи з наведених у додатках прохань М.В.Скоропадського, як мінімум до кінця 1755 р., а то й до чергового приїзду гетьмана він перебував під домашнім арештом у Глухові, втім, приймаючи осіб з найближчого оточення гетьмана, як-от генерального писаря А.Я.Безбородька, який обідав у М.В.Скоропадського і від'їжджаючи до столиці 28 липня 1754 р., і повертаючись з поштом гетьмана 2 березня 1757 р. Можливо цей факт, можливо те, що у позиції, яку займав М.В.Скоропадський, були впливові прибічники у столиці (так, маємо відомості, що церемоніймейстер О.Олсуф'єв піддавав сумніву розпорядження гетьмана про видачу платні Г.М.Теплову із коштів ГВК), можливо, через охолодження у стосунках гетьмана і його радника¹⁰, але 12 грудня 1757 р., від'їжджаючи чергового разу до Санкт-Петербургу, гетьманом «правление генеральной канцелярии поручено генеральной старшине: обозному, подскарбию, писарю, ассаулу Валькевичу и хоружему; а в суде двое по прежнему. При гетмане никто из старшин не едет, только один старший канцелярист Дергун» [6, с. 348]. Тобто, ймовірно, йдеться не лише про членство у правлінні ГВК, а й про те, що посада керівника Канцелярії малоросійського скарбу від С.С.Дергуна, який її до того тимчасово обіймав і від'їхав з гетьманом, була повернута М.В.Скоропадському¹¹. Після ж його смерті (02.01.1758) і до призначення нового генерального підскарбія В.А.Гудовича (24.02.1760) справи Канцелярії малоросійського скарбу вів за ордером гетьмана син „пана Михайла” І.М.Скоропадський – в подальшому генеральний осавул (1762-1781) [13, арк. I].

Інтерпретацій описаного конфлікту можемо запропонувати декілька.

По-перше, можемо розглядати події 1753-1757 рр. як конфлікт особистостей по лініях “Скоропадський/Теплов” і “Розумовський/Скоропадський”, адже, вочевидь, і гетьман, і генеральний підскарбій вбачають у діях протилежної сторони особисту образу. Так, в гетьманському ордері зустрічаємо наступні вирази: „все такая уразительния представлении к моей собственной персоне скланяются”, „таковыя экспрессии, которыя без всякаго уважения на мою собственную персону обращаются”, „явное подали презрение к моей персоне”, як і пояснення затягості протилежної сторони: „Неприлично почитать то себе за обиду, что оной экономической канцелярии определено от мене относиться с вами в равенстве: в каковых случаях никогда не взирается на честь присутствующих, но на важность места”. Натомість, за словами М.В.Скоропадського, „делал тое все по завязтости и злобе советник Теплов, на которого я с товарищи моими бывшими со мною у правления Генеральной Канцелярии обще просили за обиду свою у его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича сатисфакции”; не отримавши ж її, натомість опинившись під домашнім арештом, „нижайши и крайне изобижен”

По-друге, можемо розглядати це як, певною мірою, конфлікт генеральної старшини і гетьмана. Недарма ж гетьман за спротивом Економічної канцелярії та її керівнику і за „зухвалими” поданнями ГВК „для возмущения противу меня народного, или в сохранение в архиве канцелярской противу настоящего и безпристрастного моего гетманства” вбачає „яко-би парламентское некоторое определение, в противность моему ордеру” з метою навести „некоторое общественное самовластие в народе”

До цих оцінок, можливо, далася взнаки пам'ятна справа миргородського полковника В.П.Капніста про замах на гетьманську особу (1750); можливо, гетьману були добре знайомі настрої в старшинських колах. Так, про розбіжності, якщо не прірву, в позиціях гетьмана і старшини красномовно говорить наступний факт. Через збіг обставин конфлікт між двома вищими фінансовими інституціями Гетьманщини співпав у часі з початком митної реформи 1753-1757 рр. у Російській імперії [4; 5]. На відміну від гетьмана старшина на перших порах не визначила чи то не продемонструвала свого відношення до відміни індукти та перенесення митниць за Київ. Повідомлення ж про відміну “канцелярських” зборів, що так роздратувало гетьмана, з приязню зустріли у Глухові. Для гетьмана питання про відміну сенатських постанов було принциповим, оскільки з вичерпанням фонду вільних військових маєтностей так звані “канцелярські” збори залишались чи не єдиним джерелом утримання громіздкого управлінського апарату. Натомість, Я. Маркович, зокрема, згадує про декількаденні служби у церкві Святого Миколи, банкети у

обозного та “горілку” у бунчужного, а сам указ “об отсечении всех сборов внутренних” називає “милостивым”

(Завважимо, що неприйняття великою частиною генеральної та полкової старшини гетьманського проекту заведення спадкового гетьманства (1763) призведе через десять років після описуваних подій до падіння гетьмана і ліквідації самого інституту гетьманства).

По-третє, йдеться про конфлікт поколінь. Адже без усунення з посад представників старшого покоління (зокрема, генерального судді Ф.І.Лисенка, підскарбія М.В.Скоропадського, осавула П.В.Валькевича тощо), які починали службу за часів гетьманства І.І.Скоропадського, а вищих щаблів гетьманської ієрархії досягли в часи міжгетьманства (1734-1750) – через смерть останніх, чи то внаслідок конфлікту, як сталося із М.В.Скоропадським, – оточенню гетьмана, а це, здебільшого, представники одного із ним покоління (генеральний обозний С.В.Кочубей, писар А.Я.Безбородько, суддя І.В.Журман, підскарбій В.А.Гудович, осавул І.Т.Жоравка та інші), – такий собі кадровий „набір Розумовського”, яким пізніше скористався повною мірою гр. П.О.Румянцев-Задунайський, – годі й було мріяти про проведення кардинальних реформ в галузі адміністрації, суду і фінансового управління („господин обозный генеральный, хотя далеко старее вас чином, мнением своим согласующий с моим ордером, не силен находится вас самих оспорить”).

Напевне, є сенс у твердженнях біографа родини Розумовських О.О.Васильчикова, який доводив, зокрема, що “случай сделать перемену в судопроизводстве”, тобто провести судову реформу 1760 р. дала смерть генерального хорунжого М.Д.Ханенка [3, с. 263-264]. Варто припустити, що М.Д.Ханенко – “довірена особа гетьманів Івана Скоропадського і Павла Полуботка”, якого цінував Д.П.Апостол, асесор Генерального військового суду (1740, 1750 рр.), асесор ГВК (1752, 1756-1760), обраний на старшинському з’їзді 1758 р. кандидатом у генеральні судді [11, с. 271; 12, с. 92] – був проти зрівняння Генерального військового суду та ГВК.

По-четверте, не виключено, що йдеться про зіткнення двох органів фінансового управління Гетьманщини із різними/схожими компетенцією і статусом – Економічної канцелярії і Канцелярії малоросійського скарбу, – дарма що керівник останньої М.В.Скоропадський діяв через правління ГВК, але саме він з усіх членів правління покараний був найсуворіше.

По-п’яте, йдеться, без усякого сумніву, про чергову спробу обстоювання ГВК статусу вищої установи Гетьманщини. Адже до призначення гетьмана колегіальна частина ГВК дорівнювала державним колегіям і сенатським канцеляріям, зносячись із ними безпосередньо промеморіями, а із Канцелярією малоросійського скарбу і Генеральним військовим судом, – як із установами підлеглими, – ордерами.

На початку гетьманського правління ГВК зробила спробу зберегти той статус, але отримала рішучу відсіч з боку як центральної влади, так і гетьмана. Так, указом від 7 травня 1751 р. імператриця заборонила ГВК зноситися з колегіями промеморіями як з рівними і від себе, а не через “главного своего командира”: „Войсковая Генеральная Канцелярия весьма излишно и непристойно учинила, потому что она прежде была Правлением Гетманского Уряду, с многими равными голосами, и никакой неподчинена персоне, состояла собою. А ныне, по учреждении вас, нашего гетмана, сия Канцелярия собственно вашей персоне для исправления войсковых дел подвластна. И тако будучи ныне, с нашими Коллегиями никакого сравнения не имеет. Для того ей, войсковой Канцелярии, промемориями с нашими Коллегиями и канцеляриями сношения имеют неприлично. Да и никуда ни о чем ей в великороссийские команды прямо от себя, мимо вас, яко главного своего командира, писать неподлежит» [8, с. 471].

З іншого боку, перебіг адміністративної (1751 р.), судової (1760-1763 рр.) та фінансової (1760 р.) реформи доводить існування у гетьмана твердого наміру витворити на Гетьманщині горизонтальну систему спеціалізованих, рівних між собою і підзвітних особисто гетьману органів управління за рахунок компетенції ГВК. Зусиллями гетьманського оточення протягом 1751-1763 рр. ГВК з ліквідацією постійно діючої розпорядчої частини втратила контроль над спеціалізованими органами управління Гетьманщини і перетворилась, як це було до 1722 р. та у 1727-1733 рр., на технічну частину при особі гетьмана, який ліквідував одну апеляційну інстанцію і прямо зносився з Генеральним військовим судом та Канцелярією малоросійського скарбу.

І, нарешті, є ще **шосте** пояснення. Йдеться про конфлікт уявлень про службу, викликаний незавершеністю і нелінійним, а то й дискретним ходом модернізаційного процесу в галузі адміністрації. Так, гетьман у своїх діях апелює виключно до логіки керування/підпорядкування: „Ви, будучи мне точно, по всевисочайшей воле ея императорского величества, человек под властью”. Натомість, генеральний підскарбій у прохання до імператриці пропонує цілу низку зауважень як до формального, так і до змістовного боку дій гетьмана. Так, увага звертається на неприпустимість одноособової відповідальності за дії колективного органу: „Будучи в правления з вышпоказанными товарищи, а еден только я обвинен”

На думку М.В.Скоропадського, „чин Енерального Подскарбья”, від якого його нібито відрішив гетьман (йдеться про штучну підміну понять, адже М.В.Скоропадського було звільнено з посади, але не позбавлено чину!), „зависит только от высочайшей воли и повеления Вашего Императорского Величества” Поставлено питання про порушення гарантованих імператорськими указами прав підданого Її Величності, адже 1) „все сделано не взял у меня и малейшего ни в чем ответа”, „без всякого суда”; 2) „делано тое мимо указное место где по высочайшей грамоте писарь Енеральный все дела входящие и исходящие содержит и на оные приемлет резолюцию и чинит по делам отпуски с запискою в протоколе или журнале Канцелярии”; 3) „всякому обвиненному и обиженному ежели он недоволен судом дозволена апелляция до вышшего суда, а за апелляциею того чим обвинен в силе указов и прав исполнять не велено”

Нарешті, на фоні гострого конфлікту гетьмана і державного канцлера через звітність про видатки малоросійського скарбу, – конфлікту, що завершився перенесенням малоросійських справ із Державної колегії іноземних справ до Урядуючого Сенату, – особливо критичними були наступні зауваження: „содержится оная моя должность единым канцеляристом как выше значит, а на управление Канцелярии скарбу войскового приходу и расхода с Государственной иностранных дел Канцелярии не иному кому только Генеральному подскарбию как оный скарб содержать дана инструкция за подписанием господина канцлера графа Головкина” і „за несколько год хоча и прошения мои были поданы, еще щету не было”

Кожне з цих пояснень, більшою чи меншою мірою, має під собою підстави, і взяті разом вони дають певне уявлення про обставини, за яких проходив один з етапів адміністративної модернізації Гетьманщини, та про логіку учасників цього вельми складного процесу.

Документи, подані у додатках 2 і 3 друкуються вперше за рукописом, що зберігається у фонді 261 „Скоропадські” Центрального державного історичного архіву у м. Києві (одиниці зберігання 69 і 1089). При публікації збережено усі лексичні і стилістичні особливості оригінальних текстів.

ДОДАТКИ.

№ 1.

[Ордер гетьмана К.Г.Розумовського генеральному підскарбію М.В.Скоропадському від 24 грудня 1753 р.]

Господин Скоропадский!

Из многих опытов, довольно мне известных, я усмотрел, что вы, будучи мне точно, по всевысочайшей воле ея императорского величества, человек под властью, вознамериваетесь противу мене некоторим якоби самовластием и весьма мало уважения имеете на мои ордери, чрез что о себе даете в народе малороссийском великое мнение, а моей власти некоторим образом уничтожение. Хотя я сам из многих ваших поступков оное приметил, однакож снисхождением моим или паче молчанием старался вас привести к должности вашей, что самое вы видеть всегда могли из того, что многое не по вашему мнению от мене иногда определяемо било, но по собственному моему суждению; ви-же, как вижу, стараетесь под именем блага народного, укоряют мене во многих повелениях, или своим послушанием или таковыми представлениями, котория болше сходятся возражениям противу мене, так-как я сам усмотрел в представлениях мне, от вас учиненных от мая 14 и 25 чисел сего года, где войсковая оставшаяся в Глухове канцелярия, вашим уповательно руководством, показывает мне дерзостно и безъизвестно, яко-би при моем гетманстве, для моих домових нужд, весь народ малороссийской к разорению и крайнему истощению приведен и будто-би уже всего малороссийского народа едва кто и в доме остается; где хитростно мне представлено и то было, чтобы я хотя половинное число толко брал народа на работу, ибо де уже многое число онаго к побегу обратилося, или в слободские полки, или за границу, а из сего уже в тех представлениях и далнии амплификации и непотребнии следствии дополнены. Все-же оное приписываете моей экономической канцелярии, которая однакож ничего, без точнаго моего повеления, до сего времени не делала; почему все такия уразительния представления к моей собственной персоне скланяются. В самом-же существе не толко ничего того не сискалося, но еще по некоторим из сего следствиям показалось, что ония представления вимышлени или для возмущения противу меня народного, или в сохранение в архиве канцелярской противу настоящего и безпристрастнаго моего гетманства, сходствуемаго во всем с высочайшею волею всемилоостивейшей моей государини, некоторых будто-би доказательств в каковим-либо вперед намериваемим жалобам. Напоследок, когда я учредил для лутшаго порядку экономическую канцелярию, не мою точно, но гетманскую, в том мнении, даби все малороссийские дела лутшим распорядком течение свое имели, а в оной определил членами советника Теплова и трех бунчуковых товарищей, а именно: Тернавского², Ломиковскаго и Чуйкевича, где и

письменное учреждение дал, что она экономическая моя канцелярия не иное какое место есть, тоже самое, что и войсковая канцелярия, но одному месту от меня предпоручено войсковые дела отправлять, другому гетманский уряд, касающийся до содержания дому некоторых городов и маестностей; то в сем случае возмечтали ви таковое мое учреждение вовся уничтожить разными проэксами и своим прозрением, и перво, неприлично почитать то себе за обиду, что оной экономической канцелярии определено от мене относиться с вами в равенстве: в каковых случаях никогда не взирается на честь присутствующих, но на важность места. Вскоре-же после моего учреждения, ви вздумали уравнивать войсковых канцеляристов с членами экономической канцелярии, и на сношениях, в противность мне, своим установлением определили подписываться рядовым канцеляристам, а в немалую обиду членам той канцелярии; напоследок, когда оное мною пресечено было, то не единожды на справедливыя требования оной канцелярии присилать свои грубия ответы и задавать иногда неприличные требования, на которые я снисхождительно чрез долгое время с терпением взирал. Наконец, усматривая сам из некоторых в экономическую мою канцелярию от вас сношений таковыя экспрессии, которыя без всякаго уважения на мою собственную персону обращается, то, не требуя уже ни от кого себе больших доказательств и экспликаций, хотел принять таковыя меры, каковых власть, по всевысочайшей воле от ея императорскаго величества, мне данная над вами требовала; но по крайней моей умеренности еще удержался от того, а повелел из экономической канцелярии ответ за моею аппробациею вам написать, что и учинено, и хотя ви точно ведали, что оный ответ из экономической канцелярии состоял из моих собственных повелений, однако-ж не хотячи онаго разуметь, вздумали мне приносить на советника Теплова жалобу, дая чрез то мне знать, что вы не приемлете таковых моих ответов; а между тем учинили у себе, яко-би парламентское некоторое определение, в противность моему ордеру, не сноситься письменно в равенстве в экономическую канцелярию, чего было вам делать никак не подлежало, без собственного моего повеления, а следовало представить прежде и ожидать на то резолюции, а не собою отрешить мои ордери, чрез что явное подали презрение к моей персоне, а на себе навели некоторое общественное самовластие в народе. Сколь сие есть дерзновенно, то ви разсудить сами можете. Хотя-ж ваша жалоба несправедливая ответа еще от мене никакова не удостоена, но для лутшаго усмотрения, кто таковым затейкам притчиною, принужден я был господина обозного генерального в войсковую канцелярию определить с вами едним, а протчих отрешить; ибо ви иногда сказиваете в таковых случаях, что не силни других голоси оспорать. А ныне усматривая, что положенное вами определение прежде сего о несношении с экономическою канцеляриею письменном в вашем мнении силу свою и по сию пору имеет, в явную противность мне, и господин обозный генеральный, хотя далеко старее вас чином, мнением своим согласующий с моим ордером, не силен находится вас самих оспорить; чрез таковой поступок ви себе оказали, что и прежним затейкам не кто иной притчиною, ибо вознамерилися или висискать от мене неправедно требуемую сатисфакцию на советника Теплова, или таковым послушанием укорить мои поступки, которыя пред лицом ея императорскаго величества всегда верни и безпристрастни. Я вижу, что ви мою терпеливость и учтливое до сего времени с вами обхождение толкуете своей голове, якобы в некоторое мое непроницательство, в чем ви по сие время весьма ошибаетесь. Извольте ведать, что ваше високомислие мне всегда видимо было и оное весьма неприлично; и ви никакими знатными службами пред ея императорскаго величества похвалиться еще не можете пред протчими многими службами в Малой России; хотя ви и много лет считаете вашей службе, и ведаете, что довольно найдется у ея императорскаго величества честно служащих малороссийских людей, которые место ваше заступить могут. И не думайте, чтоб ви в такой цене были, как ви сами себе содержите. Когда ви презираете все до сего учиненныя вам от мене милости и снисхождении, а на-последок не толко ослушни уже являетесь моим ордером, но и своими противняго содержания приговорами отрешаете, чрез что явное поощрение даете другим, то видно, что ви не хотите припамяствовать поступок прежних моих антecessоров с таковыми ослушниками, а составляете и своей персоне голос, якобы целаго народа, противу мене. Чего ради я не имею болшей к вам никакой поверенности и отрешаю вас от всех малороссийских дел, а сверх того приказиваю быть вам в Глухове, не выезжая ни на малое время, ни под каким видом, без моего позволения, из города. А ежели что противно сему еще учините, то я другия мери сищу вас заставить почитать власть над вами поставленную от всемилостивейшей нашей самодержицы.

Москва. Декабря 24 д. 1753 году.

Гетман Разумовский.

(Киевская старина. – 1882. – Ноябрь. – С. 303-306)

№ 2

[Прохання генерального підскарбія М.В.Скоропадського до гетьмана

К.Г.Розумовського від 31 вересня 1755 р.]

Сиятельнейший граф Кирилла Григорьевич

Ясновельможный высокоповелительный господин гетман и граф

и разных орденов кавалер;

Высокомилосердный господин патрон.

От времени того, когда ваша ясновельможность из Малой России в Москву отлучиться соизволили будучи я в правлении войсковой Генеральной Канцелярии и с определенными со мною товарищами поступал во всем неотменно и с вящего согласия с помянутыми товарищами моими; по силе данного от вашей ясновельможности нам ордера. По прибытии ж из Москвы обозного генерального господина Кочубея¹² будучи уже я с ним в той генеральной канцелярии в заседании что поудержался я подписать в Экономическую Канцелярию в силе учиненного прежними моими по Генеральной Канцелярии товарищами определения о несношении письменно с домовою вашей ясновельможности Экономическою Канцеляриею впредь до резолюции на посланное от нас к ясновельможности вашей доношение имея при том с обозным генеральным господином Кочубеем разговор такой нелучше ли пообождать на то доношение резолюций или вновь для получения оной представить ясновельможности вашей причтено мне в оступность и погрешность. То в том милостивого прощения и наказания ко мне прежней высокой милости возвращением должности по моему чину подлежащей и моей от заключения свободы всеижайше прошу, ибо я тое учинил недля того дабы тем оказать ясновельможности вашей противность и послушание но рассуждая в том состоящую должность канцелярскую что за внесенным от Генеральной Канцелярии доношением оставалось едино к ожиданию вашей ясновельможности на данное высокой резолюции по совести моей доношу.

Ясновельможности вашей высококомилосердного государя патрона

Всенижайший слуга

Михаил Скоропадский

Сентября 31 дня

1755 года

Глухов

№ 3.

[Чолобитна генерального підскарбія М.В.Скоропадського до імператриці Єлизавети Петрівни від 1755 р.]

Всепресветлейшая державнейшая великая государыня императрица Елизавета Петровна самодержица всероссийская государыня всемилостивейшая

Бьет челом подскарбий генеральный Михайло Васильев сын Скоропадский, а в чем мое прошение тому следуют пункты.

1.

Вашего императорского величества святоусопшим предкам их императорскому величеству государям самодержцам всероссийским, а паче безсмертныя памяти в бозе почившему дражайшему вашему императорскому величеству родителю государю Петру Первому императору великому самодержцу всероссийскому дядя мой родной гетман и отец мой обозный полковой Скоропадские служба многие года при всякой своей должной верности жизнь свою кончили. Також и я нижайший с 1715 году чрез сорок лет при войску малороссийском службу мою порядочно вел и в разных яко то в Персии и других мне повеленных походах и тамо случившихся с неприятелями акциях о чем данные мне от тогдашнего генералитета команду тамо над войски вашего императорского величества содержавшего аттестаты явствуют бывал же, в последнюю же с турками войну и в последнем 1739-м году под Хотинском походе по указу к генералу и кавалеру графу Румянцову¹³, кои за правления гетманского уряду в Малой России тогда был присланному повелено на вакансовые места генеральной малороссийской старшины чины избрать из малороссиян людей достойных и заслуженных кандидатов, по котором оное кандидатов избрание от наличной генеральной старшины також от полковников бунчуковых товарищей и от всех чинов малороссийских в оном хотинском походе бывших производимо было в присутствии генерала графа Румянцова и от показанных всех чинов за подписом их всех на выборе рук избран я в чин старшины генеральной с прочими, а по иным выборам и по аттестатам вышеупомянутого генерала графа Румянцова, а по нем у правления в Малой России находившегося генерала Кейта¹⁴ признавших меня по давности лет моей службы и порядочному моему обхождению к тому чину достойного высочайшим вашего императорского величества указом пожалован в 1741 году и всемилостивейше подтвержден высочайшим вашего императорского величества указом в генеральные подскарбии малороссийские и тем же именным

указом повелено определить мене к должности генерального подскарбия по чину моем подлежащей, почему я так в Канцелярию Малороссийских Сборов к собиранию казны вашего императорского величества яко и в Генеральную Канцелярию ко управлению малороссийских дел определен членом и в оной Генеральной Канцелярии с разными генералитетом, яко то генералом Леонтьевым¹⁵, тайным советником Неплюевым¹⁶, генералом и кавалером Александром Борисовичем Бутурлиным¹⁷ и генералом-лейтенантом Бибиковым¹⁸, а по смерти оного с оставшимися великороссийскими и малороссийскими членами до всемилостивейшего в избрании в Малой России гетмана вашего императорского величества благоволения, а в канцелярии сборов первее с великороссийским подскарбием до 1742 году, а с оного сам един. Наблюдая в сборах высочайшего вашего императорского величества в казне порядочного приращения и интересу с крайним моим прилежанием отправлял дела и службу, каковой мой ревностный во канцелярии сборов труд из посланных так в правительствующий сенат яко и после в государственную иностранных дел коллегия ежемесячных и годовых в приходе и расходе казны ведомостей явствует.

2.

По избрании в гетманы от народа малороссийского вашего императорского величества действительного камергера Императорской Российской академии наук президента лейб гвардии измайловского полка подполковника и разных орденов кавалера его сиятельства графа Кирилла Григорьевича Разумовского и по воспоследовавшей в тое достоинство с вашего императорского величества высочайшей конфирмации, присланным в Генеральную канцелярию ордером от его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича определен я до прибытия его в Малую Россию иметь правление главное с асаулом генеральным Валкевичем в Генеральной Канцелярии, и что оное содержимо было от нас порядочно, тое другим ордером который и ныне имеется причем нам в похваление; в прибытии же свое в Малую Россию он же господин гетман граф Кирилл Григорьевич всмотра добрые мои во всем поступки сверх Сборной Канцелярии под моим единственно ведомством находящейся предложил ордером своим в суд генеральный иметь мне и тамо заседание с другими с тем в оном ордере докладом яко он господин гетман граф Кирилл Григорьевич в тот суд определяет меня полагаясь на мое беспристрастие, прилежность и искусство.

Да и в 1752 году в генваре месяце по ордеру его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича в Генеральном Собрании всеми старшинами генеральными, полковниками, бунчуковыми товарищи, полковою старшиною и прочими разными чинами на вакансовые места умерших двух генеральных судей Горленка и Лысенка выбран я и подписан от всех первым кандидатом и ему господину гетману графу Кириллу Григорьевичу при репорте от всех чинов подан. На которые выборы ссылаюсь.

3.

Так во время своего объезду во всей Малой России яко и в поездку свою в 1752 году к Москве взяв мене з суда генерального предложил мне своим ордером быть в главного Енеральной Канцелярии Правления присутствующим с генеральным хорунжим Ханенком, полковником лубенским Апостолом, и бунчуковым товарищем Гудовичем в тое ж место определенными снабдив нас вместо инструкции ордером своим в отсутствии его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича к наблюдению поступать по указам, по правам и по его ордерам, что все без и малейшего упущения было от нас и исполняемо, и содержали тое правление обще в силе указов прав и по ордерам его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича порядочно, приговорами и определениями и никакого дела не произвели и не опустили не закрепя руками присутствующих. На которые я зсылаюсь.

4.

Когда же обозный генеральный Кочубей которой при ему господине гетмане графе Кириллу Григорьевиче находился в Москве, прибыл в Малую Россию, и чрез его полученным в Генеральной канцелярии ордером предложено прежде сидевшим со мною Ханенке и Гудовичу в дома свои, полковнику же Апостолу ехать к своему месту, а ему обозному енеральному и мне с ним при правлении в Енеральной Канцелярии остатся, то вскоре после того, а именно декабря 24 числа 1753 году в тую ж Генеральную Канцелярию от него же господина гетмана графа Кирилла Григорьевича воспоследовал другой о мне присланный ордер, которым одставя все свои як выше значит обо мне похваления з некоторого на мене худого порозумения, и якобы видимо усмотря противность и ослушность мою ордером его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича обвинив мене, и от должности чина моего Енерального Подскарбия Которой чин зависит только от высочайшей воли и повеления вашего императорского величества при том же и от всех дел отрешил и должность чина моего поручил Канцеляристу, а сверх того ордером своим заключил меня в городе Глухове без выезду ни на малое время, ни под каким видом с придатком и особливого угрожения так тяжело, как бы я высочайшему вашего императорского величества интересу в чем был повинен, и приказал ордерами от Генеральной Канцелярии в полки публиковать и опубликовано,

что все сделано не взяв у меня и малейшего ни в чем ответа. Чрез что все я нижайши и крайне избужен.

5.

Всякому обвиненному и обиженному ежели он недоволен судом дозволена апелляция до вышшего суда, а за апелляцією того чим обвинен в силе указов и прав исполнять не велено, коими паче я нижайший обвиненный без взятия у меня ответу сидячи безвиннее в заключении, и в прочем претерпевающий немалую по вышеписанному обиду имею необходимость высочайшего вашего императорского величества в государственной иностранных дел коллегии просить в том указу, ибо хоча я о снятии положенного на мене гневу и заключения просил письменно господина гетмана и кавалера графа Кирилла Григорьевича, но ничего не получил. Да чтобы и резолюцию он господин гетман граф Кирилл Григорьевич мог дать мне безобидную, я весьма ненадежен, потому что и показанное обвинение и обтяжение мене в заключению не толико без всякого суда и без взятия у мене ответу произошло, но и делано тое мимо указное место где по высочайшей грамоте писарь Енеральный все дела входящие и исходящие содержит и на оные приемлет резолюцию и чинит по делам отпуски с запискою в протоколе или журнале Канцелярии, а делал тое все по завзятости и злобе советник Теплов, на которого я с товарищи моими бывшими со мною у правления Генеральной Канцелярии обще просили за обиду свою у его господина гетмана графа Кирилла Григорьевича сатисфакции.

6.

Что же принадлежит до должности чина моего Енерального Подскарбия то как я отрешен от той должности моей тому уже проходит другой год а содержится она моя должность единым канцеляристом как выше значит, а на управление Канцелярии скарбу войскового приходу и расходу с Государственной иностранных дел Канцелярии не иному кому только Генеральному подскарбию как оный скарб содержать дана инструкция за подписанием господина канцлера графа Головкина; и по той инструкции со определения мене в генеральные подскарбии в приходе было до осьми сот тысячей рублей, и чего между тем и разные расходы как шнуровые по той скарбовой канцелярии книги производимы были, и я нижайший по содержанию и по расходу тех сборов за несколько год уже считан и имею в том квитанции а за несколько год хоча и прошения мои были поданы, еще щету не было.

И дабы высочайшим вашего императорского величества указом повелено было сие мое челобитие в Государственной иностранных дел Коллегии принять, и дело то по которому и за что и по каким указам и правам я нижайший обвинен оригинально взять в Государственную иностранных дел Коллегию, а когда такое дело по которому будучи в правления з вышепоказанными товарищи, а еден только я обвинен, взято будет и мне нижайшему туда ж в Государственную иностранных дел Коллегию самому персонально явиться для лучшего указания невинности моей изъяснения; мене же нижайшего из заключения в городе Глухове освободить, и должность чина моего Генерального Пдскарбия мне возвратить дабы я мог оную мою должность в исправлении вашего императорского величества дел содержать попереднему.

Всемиловитейшая Государыня прошу вашего императорского величества о сем моем челобитьи решение учинить. 1755 года. К подаью надлежит в Государственную иностранных дел Коллегию. Писал сию челобитную домашний слугитель его подскарбия Скоропадского Андрей Иванов. Подскарбий руку приложил к сей челобитной Михайло Васильев сын Скоропадский.

Примітки:

1. І.Каманін у біографії Г.М.Теплова принагідно згадує: "... в течение десяти лет шла переписка Теплова с Генеральной Войсковой Канцелярией о доставке рабочих людей. Сообщением этой переписки мы обязаны уважаемому А.М.Лазаревскому и приносим ему нашу глубокую благодарность" [7, с. 85]. Нинішні місцеперебування цього комплексу документів, які б пролили світло на описаний у статті конфлікт інтересів, нам на сьогодні невідоме.

2. **Тарновський Яків Степанович (?-?)** – бунчуковий товариш (з 1741), асесор Генерального військового суду (з 1751), асесор Економічної канцелярії, кандидат на посаду генерального писаря (1758-1759), генеральний бунчужний (1762-1779), депутат від шляхетства Прилуцького полку до Уложеної Комісії (1767), „презус” Військової судової комісії (з 1778).

3. **Ханенко Микола Данилович (06.12.1693-27.01.1760)** – на службі з 1710 р., учасник депутації до Санкт-Петербургу 1723 р., стародубівський полковий суддя (?-1728-1737-?), генеральний хорунжий (1741-1760), член „Комиссии перевода и свода правовых книг Малороссийских”, „один из образованнейших людей своего времени”, за оцінкою О.М.Лазаревського

4. **Апостол Петро Данилович (?-1758)** – полковник Лубенський (1728-1757), бригадир (1758), автор відомого щоденника.

5. **Гудович Василь Андрійович (?-1764)** – генеральний підскарбій (1760.24.02-1764.21.04), таємний

радник (1764).

6. **Якубович Яків Дем'янович** (?-?) – генеральний осавул (1740-1758).

7. **Дергун Сергій Сидорович** (?-?) – старший військовий канцелярист (1751.13.09 – 1760.19.07), земський суддя і міський голова, асесор Генерального військового суду (1769-1781), радник Скарбової палати Новгород-Сіверського намісництва (1782-1783), надворний радник.

8. Йдеться про Канцелярію малоросійського скарбу, яка з 1742 р. управлялася одноосібно генеральним підскарбієм.

9. Публікатор «Сулиминского фамильного архива» О.М.Лазаревський принагідно зазначив: «Думаем, что приведенный «ордер» Разумовского, найденный нами в сулиминском архиве в копии XVIII в., писан под диктовку Теплова, который председательствуя в учрежденной по его мысли и для него «экономической канцелярии», хотел, под видом защиты интересов «гетманского уряду» влиять на дела всей Малороссии. Встретив оппозицию со стороны Скоропадского (р. 1697+1758), Теплов, как видно, без особых затруднений, удалил его «от всех малороссийских дел» и выдвинул на его место молодого Семена Кочубея (р. 1725 г.), уже беспрепятственно влиял на дела Малороссии [15, с. 306-307]».

10. Так, за словами біографа гетьманського радника П.М.Семенова, „находясь в Малороссии, Теплов, вследствие лукавого, неискренного и проницательного нрава своего, встретил там нерасположенную к нему особу, в лице матери гетмана... известное влияние подобного противника вызвало наконец последовавший 24 декабря 1758 г. указ Императрицы о пожаловании Теплова в статские советники, с увольнением от службы” [14, с. 18-19].

11. Цю точку зору поділяли Д.М.Бантшиш-Каменський і В.В.Кривошея, натомість, на думку В.Л.Модзалевського, М.В.Скоропадський був на уряді генерального підскарб'я лише по 1753 р. [1, с. 458; 9, с. 9; 10, с. 664].

12. У А.Марковича знаходимо запис під 8 листопада 1753 р.: «Приехал в Глухов из Москвы обозный генеральный Сем. Кочубей и с ним Тарновский» [6, с. 319].

13. **Румянцов Олександр Іванович** (1679-1749) – денщик Петра I, Казанський губернатор (1736), „перший член” правління ГВК (1736.17.06-19.06; 1736.13.07-1737.18.01; 1738.06.03-1740.15.03), генерал-аншеф, надзвичайний і повноважний посол до Стамбулу (1740).

14. **Кейт Яків (Джеймс) Вілімович** (1696.01(11).06-1758.03(14).10) – за походженням шотландець, з 1715 р. у еміграції слідом за королем Яковом Стюартом, служив у Іспанії, у 1728-1747 – на російській службі, кавалер орденів св. Андрія Первозданного та св. Олександра Невського, „перший член” правління ГВК (1740.14.10 – 1741.09), Ревельський воєнний губернатор (1744-1747), пруський генерал-фельдмаршал (1758).

15. **Леонтєв Михайло Іванович** (1682-1752) – учасник Великої Північної та Турецької воєн, член Воєнної колегії і генерал-інспектор (1735), сенатор (1740), київський генерал-губернатор (1741.08.01-1752), виконуючий обов'язки „першого члена” правління ГВК (1741.27.04 – 1741.30.09).

16. **Неплюєв Іван Іванович** (1693-1773) – російський резидент у Константинополі (1721-1734), присутній Державної колегії іноземних справ (1735-1740), київський губернатор (1740-1741), таємний радник, кавалер, „перший член” правління ГВК (1741.30.09 – 1741.03.12), головнокомандуючий Українською армією (1741.07.09-?), у „справі Остермана” заарештований, позбавлений орденів і помість, командир Оренбурзької комісії і киргиз-кайсацьких орд (1742-1744), Оренбурзький губернатор (1744-1758), сенатор і конференц-міністр (1760), першоприсутній у Сенатській Конторі (1763-1764).

17. **Бутурлін Олександр Борисович** (1694.18.07-1767.30.08) – денщик Петра I, кавалер ордена св. Олександра Невського, учасник воєн із закавказькими народами (1731-1733), Смоленський губернатор (1735-1738; 1739-?), учасник турецької і шведської воєн, „перший член” правління ГВК (1741.03.12 – 1742.06), сенатор, московський головнокомандуючий (1742.12.12-1744), підполковник лейб-гвардії Преображенського полку (1749), кавалер ордена св. Андрія Первозданного (1751), генерал-фельдмаршал (1756), граф (1760), головнокомандуючий російською армією (1760-1761), московський генерал-губернатор (1762-1763).

18. **Бібіков Іван Іванович** (?-1745.25.05.) – обер-прокурор Сенату (1723-1727), президент Ревізіон-колегії (1727-1729), Іркутський губернатор (1729-1731), Білгородський губернатор (1731-1732), учасник Перського походу (1732), президент Камер-колегії (1736-1741), генерал-лейтенант у відставці (1741), кавалер ордена св. Андрія Первозданного (1742), „перший член” правління ГВК (1742.06 – 1745.25.05.).

Література

1. *Бантшиш-Каменский Д.Н.* История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. – К.: Час, 1993. – 656 с.

2. *Василенко М.* Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. // Український археографічний збірник. – К., 1925. – Вип. 1. – 115 с.
3. *Васильчиков А.А.* Семейство Разумовских. – Спб., 1880. – Т. 1. – X, 486, СIII, XX с.
4. *Волков М.Я.* Таможенная реформа 1753-1757 гг. // Исторические записки. – 1962. – Т. 71. – С. 134-157.
5. *Галь Б.О.* Митна реформа 1753-1757 рр.: український аспект // Вісник Академії митної служби України. – 2002. – № 3. – С. 108-112.
6. Дневные записки малороссийского подскарбия генерального Якова Марковича. Издание Александра Марковича. – М., 1859. – Т. 1. – XIV, 934 с.
7. *Каманин И.* К биографии Г.Н.Теплова // Киевская старина. – 1888. – Ноябрь. – С. 84-96.
8. Копія імператорського указу гетьманові К.Розумовському від 7 травня 1751 р. про порядок зносин Г.В.Канцелярії з російськими установами // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права. – К., 1929. – Вип. 6. – С. 471-472.
9. *Кривошея В.В.* Українська козацька старшина. Частина 1. Урядники гетьманської адміністрації: Реєстр. – К., 1997. – 104 с.
10. *Модзалевский В.Л.* Скоропадские // Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. В 4-х тт. – К., 1914. – Т. 4. – С. 661-677.
11. *Оглоблин О.* Люди Старої України. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1959. – 315 с.
12. *Окиншевич Л.* Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. Ч. II. Рада старшини // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права. – К., 1930. – Вип. 8. – С. 1-352.
13. Ордера гетмана Разумовского К.Г. бунчуковому товарищу Скоропадскому И.(М.) и канцелярии скарбу войскового о передаче Скоропадским И.(М.) денег и дел скарбовой канцелярии генеральному подскарбию Гудовичу. 1760 // ЦДІАК. – Ф. 1219. – Оп. 1. – Спр. 92.
14. *Семенов П.Н.* Теплов Григорий Николаевич // Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете. – 1886. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 16-25.
15. Сулиминский фамильный архив // Киевская старина. – 1882. – Ноябрь. – С. 292-328.
16. *Черкаський І.* Судові реформи гетьмана гр. К.Г.Розумовського // Ювілейний збірник на пошану академіка Д.І.Багалія. – К., 1927. – С. 760-778.

С. Дідик

ВЗАЄМИНИ НОВОСЛОБІДСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ ІЗ ЗАПОРОЗЬКИМ КОЗАЦТВОМ (1753-1764 РОКИ)

Запорожжя періоду Нової Січі було складним організмом, дійовим і ініціативним, який перебував у стані постійних зв'язків із цілим комплексом союзників, суперників чи просто сусідів. Одним з таких контрагентів запорожців був Новослобідський козацький полк – військово-адміністративне формування російської абсолютистської держави. Взаємовідносинам запорозького козацтва з Новослобідським полком не приділено достатньо уваги в історичних дослідженнях, тому в своїй доповіді ми хотіли б висвітлити деякі моменти цих відносин.

Новослобідський козацький полк (1752–1764) був створений російським урядом у північній частині Запорозьких Вольностей, а саме в північно-західному кутку Бугогардівської паланки [2, с. 85-86]. Російський уряд не питав думки запорожців щодо заснування полку на їх територіях.

Полк виник внаслідок компромісу російської влади і українського населення. Російський уряд у 1751 році утворює в так званих “Задніпровських місцях” військово-поселення – Нову Сербію. Надаючи землі під Нову Сербію, російська влада вважала ці землі незаселеними. Але насправді на цих територіях вже були засновані поселення і тут жили люди – переважно українці, вихідці з Миргородського і Полтавського полків. Це населення планувалося пересилити в Малоросію, але воно починає чинити опір і тікає за кордон або на Запорожжя. Щоб не допустити цих втеч і освоїти прикордонні території, 18 серпня 1753 року російський Сенат прийняв рішення відвести для українського населення 20-верстну зону на південь

© Дідик С.